

"מהו המסמן הלאקאניאני?"
חלוקת הסובייקט: המפתח לכל הבנה אפשרית למושג "אירוע גוף"

לאקאן אינו מפסיק להדגיש בהוראתו שהשכחה ואולי גם הטעות הגדולה ביותר של הפילוסופיה המודרנית והופעתו של הסובייקט של המדע, הייתה התעלמות מנושא האיווי. כינונו של מושג האיווי, בטענתו של לאקאן, הינו תהליך מאד מורכב ובלתי מובן כאשר מנתקים אותו ממושג שני, לא פחות מורכב הנקרא ההתענגות. הסטייה, ההתנכרות של האיווי בתוך המסמן וההתגלגלות המטונימית שהחלה בכינונו, מובילה ישר אל סימני ההתענגות... (עיין בסמינר 5 של לאקאן, פרק 14).

בדיאלקטיקה של האדון והעבד קוג'ב מפרש את מושג האיווי של הגל כיסוד של המאבק בהכרה. מאבק זה מביא את השבר של האדם הטיבעי וכניסתו אל התרבות. החל מכאן כבר לא מתאווים לאובייקטים כלשהם מהטבע אלא שהאיווי הופך להיות האיווי לאיווי: האיווי הופך לאיווי של האחר בשני האופנים של גניטיב "של" (אובייקטיבי וסובייקטיבי). טענתו של לאקאן היא שהסובייקט לא מודע לצורך הכרה זה, ולכן צריך למקם אותו אצל אחר מיוחד שלא היה מוכר לפני פריד, וזה הפסיכואנליטיקאי. מקורה של אחרות מיוחדת זו נמצא "במקום הטהור והפשוט של מסמן אשר באמצעותו מתחלק ההיות ביחס לקיומו עצמו". (לאקאן, הסמינר ספר V, פרק XIV).

ב-1996 נמצאו במחסן לתפוזים בג'נבה, כתבי יד של פרדינאן דה סוסיר המאפשרים להטיל אור חדש על כל מה שנשמע עד כה לגבי העבודה המדעית של הבלשן הדגול. הכתבים האלו פורסמו בצורה של ספר תחת השם "כתבים בבלשנות כללית", *Écrits de Linguistique Générale*, יצאו לאור בגאלימר בשנת 2002, וישנם שם פיתוחים שמגלים את דה סוסיר כאפיסטמולוג ופילוסוף של השפה שמטילים אור על לא מעט מהשימושים הלאקאניאנים של המסמן. הספר ככל הנראה נכתב ב-1911 ונאבד. סוסיר טען כבר שם שהדיבור הינו גורם מפריע ליצירת מדע של השפה.

המסמן שעניין את לאקאן ואותו אנחנו לומדים, הינו נקודה יסודית הנובעת מהריפוי האנליטי. בנקודה זו טמונה השאלה שחייבת להתעורר בהתנסות האנליטית (בשני המקומות של הדיספוזיטיב האנליטי).

המסמן מחובר ללשון המדוברת החייבת להיבדל מהשפה. השפה אינה מפגישה אותנו לא עם הווייה ולא עם האיווי. רק הלשון המדוברת, רק הדיבור יכול לעשות זאת. דרישתו של ה-"דבר הפרוידיאני" הינה ההבחנה בין מסמן למסומן. (ראה ב-הדבר הפרוידיאני, "הסדר של הדבר" עמודים 389-390).

לפי דה סוסיר: הדבר הלשוני אינו נתון מראש. מה שמחולל את הדבר הינה נקודת מבט מסוימת. (ראה בהתחלת פרק III של הקורס בבלשנות כללית).

הדבר הינו הממשי. ולכן השאלה הנשאלת מנקודת המבט של הפסיכואנליזה היא לגבי "הדבר הבלתי נגיש שבדבר". ובמונחים קאנטיניים השאלה היא לגבי האובייקט הנואומנלי, ה-noumenon, כלומר הדבר כשלעצמו.

בכתבים שהתגלו המסמן מופיע אצל סוסיר כמורכב: מצד אחד ה-kenoma, מילה ביוונית שפרושה "ריק" ושסוסיר כותב אותה בסימן "ח", ומצד שני במה שנקרא *sème associatif* שהוא כותב אותה כך:

מהצד של הסובייקט ה-kenoma נושך ב-*sème associatif* (אם כך אפשר לומר) ומכניס את הסובייקט להיכון בקשר בלתי אמצעי עם האיווי ועם ההווייה, בהמתנה לדבר-מה ההולך להיאמר... מדובר בחתך בשיח, חתך בשפה. סדק. המסמן זה סדק בשפה.

ה-*sème associatif* הוא הנותן עדות של הרגע של המסמן, ונותן גם עדות לגבי הדובר, נותן עדות לגבי הסובייקט המדבר: גורם לשמוע דבר-מה ברגע של האמירה. אך כמובן זה לא מספיק. אנחנו

יודעים זאת מההתנסות האנליטית. חייבים להיקשר לדבר שאומרים כאשר מדברים. המילה הלטינית significans פירושה "מה שגורם להשמיע", ולכן הפירוש של מילה זו הוא: הנותן להשמיע באותו רגע שהדבר נאמר.

לפי סוסיר מספיק המסמן כדי לגרום להופעת המכלול של הנאמר. הוא אחראי לקוהרנטיות של הקבוצה ככזו. הקוהרנטיות הראשונית היא הניתנת לשמיעה. כפי שקרה לנכד של פרויד עם זוג הפונמות הראשוניות - המשמעות צצה כאשר מתרחשת ההתנגשות בין שתי פונמות של השפה. הקוהרנטיות הזאת מאפשרת להבדיל את האובייקט הפובי שנמצא בסדק מהאובייקט הפובי לאחר שקיבל משמעות. ברגע זה הסובייקט כפי שהוא הכיר את עצמו עד רגע זה, נעלם במסמן שהוא הופך להיות. נעלם במה שהוא מתחיל להיות, ביחס בלתי אמצעי עם מה שהוא הינו ועם משהו המתאווה לו. הוא הופך לנשמע, קולו נשמע...

בסמינר שלנו ננסה לקשור את גילוייו של סוסיר עם הפיתוחים של לאקאן ושל מילר על המסמן כדי להתקרב לאירוע גוף המכונן בו נוצר הגוף הסימלי. אחד מה מוקדים המרכזים של הסמינר יעבור דרך ההגדרה הלאקאניאנית, המפורסמת, ואף פעם לא מספיק מובנת, של המסמן:

le signifiant représente le sujet pour un autre signifiant

המסמן מייצג סובייקט עבור מסמן אחר. הגדרה זאת מקבלת ביטוי מעניין ומסקרן באחד מהשיעורים של לאקאן בסמינר XII ב-1965 לאחר התערבותו של ז'אק אלאן מילר על ה-תפר, בסמינר של לאקאן:

le 1 est ce qui va représenter le 0 pour un autre 1

ה-1 הוא זה שהולך לייצג את ה-0 עבור 1 אחר

הביבליוגרפיה המומלצת לסמינר היא הפרק ה-14 של סמינר 5 של לאקאן והמאמר על ה"תפר" של ז'אק אלאן מילר הקיים בתרגום לעברית.

בברכה
סמואל נמירובסקי